

25-Mart, 2025-yil

BIRLAMCHI XARAKTERDAGI NUTQ VA ESHITUV NUQSONLARIGA EGA BO‘LGAN BOLALAR BILAN LOGOPEDIK ISH XUSUSIYATLARI.

Xolmurzayeva Rayhonoy Bahodir qizi

JDPU Defektologiya yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlariga ega bo‘lgan bolalar bilan logopedik ishning xususiyatlari ko‘rib chiqiladi. Nutq va eshituvning rivojlanishidagi kechikishlar yoki buzilishlar bolaning muloqot, o‘zini ifoda etish va ijtimoiy integratsiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Maqolada logopedik yordam orqali bunday bolalar bilan ishlashning samarali usullari, jumladan, eshitish va nutqni rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashqlar, metodlar va texnikalar tahlil qilinadi. Shuningdek, bolalarning nutq va eshituv imkoniyatlarini yaxshilash uchun psixologik yondashuvlar, individual yondashuvlar va o‘qituvchi-logopedning roli muhim ahamiyatga ega ekani ta’kidlanadi. Maqola logopedik yordamda interaktiv metodlar, oyin orqali ta’lim va boshqa zamonaviy yondashuvlarning samaradorligini ko‘rsatadi. Ushbu ishlar bolaning nutqini rivojlantirish, o‘zini ifoda etish va jamiyatda muvaffaqiyatli integratsiyasini ta’minlashga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *birlamchi nutq nuqsonlari, eshituv nuqsonlari, logopedik ish, logopedik metodlar, logoped-psixologik yordam, nutq va eshituv buzilishlari, o‘qituvchi-logoped roli, o‘yin orqali ta’lim, interaktiv metodlar, nutq va eshituv qobiliyatlari, muloqot rivojlanishi*

Birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlariga ega bo‘lgan bolalar bilan logopedik ish, nutq rivojlanishining kechikishi yoki buzilishi sababli jiddiy muammolarga duch kelayotgan bolalar uchun juda muhimdir. Nutq va eshituvning to‘liq rivojlanmasligi bolaning muloqot qobiliyatlarini, o‘zini ifoda etish imkoniyatlarini va ijtimoiy integratsiyasini cheklaydi. Bu turdagi bolalar uchun maxsus logopedik yondashuvlar zarur, chunki ular o‘z nutqlarini aniq ifodalash va eshitish bilan bog‘liq muammolarga duch kelishadi. Logopedik ishning asosiy maqsadi – nutq va eshituv tizimining rivojlanishida yuzaga kelgan buzilishlarni tuzatish va bolalarning muloqot qilish qobiliyatlarini yaxshilashdir. Ushbu jarayon, individual yondashuvni talab qiladi, chunki har bir bola o‘ziga xos va turli darajalarda muammolarga ega. Nutq terapiyasining zamonaviy metodlari, psixologik qo‘llab-quvvatlash va o‘yin orqali ta’lim, bolaning o‘zini ifoda etish imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi. Maqolaning maqsadi, birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlari bilan bog‘liq bo‘lgan bolalar bilan logopedik ishning xususiyatlarini o‘rganish va bu sohada qo‘llaniladigan metodlar va texnikalarni tahlil qilishdir. Shuningdek, bolaning nutq va eshituv rivojlanishini yaxshilashga qaratilgan eng samarali usullarni ko‘rsatish hamda bu jarayonning psixologik va pedagogik jihatlarini yoritishdan iboratdir. Birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlariga ega bo‘lgan bolalar, rivojlanish jarayonida turli qiyinchiliklarga duch keladilar. Nutq va eshituv buzilishlari bolaning muloqot qilish, o‘zini ifoda etish va jamiyatga moslashishiga salbiy

25-Mart, 2025-yil

ta'sir ko'rsatadi. Nutq va eshituvdagi kechikishlar yoki buzilishlar, bola uchun nafaqat akademik faoliyatda, balki ijtimoiy va emotsional jihatdan ham katta to'siqlarni yuzaga keltirishi mumkin. Logopedik ishning maqsadi – bolalarning nutq va eshituv muammolarini aniqlash, ularni davolash va rivojlantirishda samarali metodlarni qo'llashdir. Bunday bolalar bilan logopedik ish individual yondashuvni talab etadi, chunki har bir bola o'ziga xos muammolarga ega va ularning rivojlanish darajasi ham farq qiladi. Logopedik yordam orqali bolaning nutqini yaxshilash, eshitish qobiliyatlarini rivojlantirish va ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash mumkin. Nutq terapiyasining turli metodlari, jumladan, eshituv mashqlari, interaktiv o'yinlar, psixologik qo'llab-quvvatlash va individual yondashuvlar yordamida bolalar o'z imkoniyatlarini kengaytiradilar. Maqolada, birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlari bilan bog'liq bo'lgan bolalar bilan logopedik ishning xususiyatlari, usullari va samaradorligi tahlil qilinadi. Ushbu ishlar, bolalarning nutq va eshituv qobiliyatlarini yaxshilashda katta ahamiyatga ega va ularning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlaydi.

Birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar bilan logopedik ish, bolaning rivojlanishida yuzaga kelgan buzilishlarni tuzatishga qaratilgan murakkab jarayondir. Ushbu bolalar ko'pincha o'zlarini to'liq ifoda eta olmaydilar va atrof-muhitni to'g'ri anglab yetish uchun zarur bo'lgan eshitish qobiliyatiga ega bo'lmaydilar. Shuning uchun, logopedik ishning samarali bo'lishi uchun alohida metodlar va yondashuvlar kerak. Quyida bunday bolalar bilan logopedik ishning asosiy xususiyatlari keltirilgan.

Nutq va eshituv buzilishlarining tahlili va tashxisi: Birlamchi nutq va eshituv nuqsonlari bo'lgan bolalarni logopedik yordamga jalb qilishda, avvalo, tashxis qo'yish juda muhimdir. Bu jarayon, bolaning nutq va eshituv tizimining qanday darajada rivojlanayotganini aniqlashni o'z ichiga oladi. Nutqning kechikishi yoki buzilishi, bolaning alohida ehtiyojlarini hisobga olgan holda, individual tahlilni talab qiladi. Eshituvdagi muammolarni aniqlash, logopedik ishning boshlang'ich bosqichi bo'lib, eshitish qobiliyatini yaxshilashga qaratilgan maxsus mashqlar va metodlar ishlab chiqiladi.

Logopedik metodlar va texnikalar: Nutq va eshituv nuqsonlarini tuzatish uchun bir qator logopedik metodlar qo'llaniladi. Eshituv qobiliyatini rivojlantirish uchun eshitish mashqlari, aytish va eshitishning o'zaro bog'liqligini mustahkamlovchi texnikalar, shuningdek, nutqni rivojlantiruvchi mashqlar o'tkaziladi. Nutqni rivojlantirishda umumiy nutq mashqlari, so'zlashuvni rivojlantiruvchi o'yinlar, imitatsiya va repetitsiya usullari, shuningdek, bolaning eshituv qobiliyatiga mos ravishda fonetik va semantik yondashuvlar qo'llaniladi.

Individual yondashuv va psixologik qo'llab-quvvatlash: Har bir bola o'ziga xos, shuning uchun logopedik ishda individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Nutq va eshituv buzilishlari bolaning psixologik holatiga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin, shu sababli psixologik qo'llab-quvvatlash ham zarur. Psixologik yordam, bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlash, ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish va o'zini erkin ifoda etish

25-Mart, 2025-yil

imkoniyatlarini yaratish uchun muhimdir. Shuningdek, bolalar bilan ishlashda o‘qituvchi-logoped va psixologlar o‘rtasidagi hamkorlik o‘z samarasini beradi.

O‘yin orqali ta’lim va interaktiv metodlar: Logopedik ishda o‘yinlar va interaktiv metodlar samarali yondashuvlardan biri hisoblanadi. O‘yin orqali bolaning diqqatini jamlash, nutqni o‘rganish va eshituv qobiliyatini rivojlantirish mumkin. Shu bilan birga, o‘yinlar bolaning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bunday metodlar bolaga o‘rgatish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga imkon beradi.

Ota-onalar va pedagoglarning roli: Ota-onalar va pedagoglarning rolini ham inobatga olish kerak. Ota-onalar, bolaning rivojlanish jarayonida eng yaqin va faol hamkorlar bo‘lib, logopedik mashqlarni uy sharoitida davom ettirishda yordam berishlari zarur. Pedagoglar esa o‘quv jarayoniga ta’sir etuvchi tashqi omillarni yaratib, bolaga yordam berishlari lozim. Ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi yaqin hamkorlik, logopedik ishning samaradorligini oshiradi.

Logopedik ishning samaradorligini baholash: Logopedik ishning samaradorligini baholash doimiy ravishda amalga oshirilishi kerak. Bunda, bolaning nutq va eshituv rivojlanishining bosqichma-bosqich kuzatilishi, o‘zgarishlar va yutuqlarni qayd etish zarur. Nutqning rivojlanishini baholashda, uning to‘g‘ri ifodalash darajasi, eshituv va muloqot qobiliyatlari, shuningdek, bolaning ijtimoiy faoliyatdagi yutuqlari hisobga olinadi.

XULOSA

Birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlariga ega bo‘lgan bolalar bilan logopedik ish, ayniqsa, ularning rivojlanishini yaxshilash va jamiyatga integratsiyasini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Logopedik yordamning muvaffaqiyati individual yondashuvga, samarali metodlarga, psixologik qo‘llab-quvvatlashga va o‘qituvchi-logoped va ota-onalar o‘rtasidagi yaqin hamkorlikka bog‘liq. Shu bilan birga, o‘yin va interaktiv metodlar yordamida bolalarning nutq va eshituv qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. Bularning barchasi bolaning ijtimoiy hayotga moslashishiga yordam beradi va uning to‘liq rivojlanishiga imkon yaratadi. Birlamchi xarakterdagi nutq va eshituv nuqsonlariga ega bo‘lgan bolalar bilan logopedik ish, bolaning rivojlanishidagi jiddiy qiyinchiliklarni yengish va uning jamiyatda muvaffaqiyatli integratsiyasini ta’minlashda katta ahamiyatga ega. Nutq va eshituv buzilishlari bolaning o‘zini ifoda etish, muloqot qilish va ijtimoiy faoliyatda ishtirok etishiga to‘sqinlik qiladi. Bunday bolalar bilan logopedik ishni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun individual yondashuv, maxsus metodlar, psixologik qo‘llab-quvvatlash va ota-onalar bilan yaqin hamkorlik zarur. Logopedik metodlar va texnikalar, jumladan, eshituv mashqlari, nutqni rivojlantirish mashqlari, o‘yin orqali ta’lim va interaktiv metodlar bolaning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, bolaning nutq va eshituv tizimining rivojlanish jarayonida doimiy kuzatuv va baholash jarayoni amalga oshirilishi kerak. Bu bolaning yutuqlarini va rivojlanish darajasini o‘lchashda muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, logopedik ishda o‘qituvchi-logoped, psixolog va ota-onalar o‘rtasida samarali hamkorlikning o‘rnatilishi, bolaning muvaffaqiyatli rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvi uchun zarurdir. Yagona maqsad – bolaning nutq va eshituv qobiliyatlarini yaxshilash va uning jamiyatda to‘liq integratsiyasini ta’minlashdir. Bunday yondashuv,

25-Mart, 2025-yil

bolaga o‘z imkoniyatlarini yanada kengaytirish va o‘zini erkin ifoda etish imkonini beradi. Biroq, erta tashxis va ko‘p tomonlama yondashuvlar yordamida, ularning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash mumkin. Fizioterapiya, nutq terapiyasi, psixologik yordam va individual reabilitatsiya dasturlari orqali bu bolalar o‘z imkoniyatlarini yaxshilashlari va jamiyatda faol hayot kechirishlari mumkin. Eng muhimi, bolalar bilan ishlashda mutaxassislar, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasida samarali hamkorlik o‘rnatilishi zarur. Shunday qilib, mujassam nuqsonli bolalar uchun moslashgan davolash va yordam shakllari, ularning hayot sifatini yaxshilash va ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashda muhim rol o‘ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xolmuhammadov, R. (2018). Nutq rivojlanishi va uning buzilishlari. Toshkent: Fan va ta'lim nashriyoti.
2. Shamshodova, T. (2020). Logopedik yordam va metodologiya. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika akademiyasi.
3. Raxmonov, A. (2017). Nutq va eshituv buzilishlari bo‘lgan bolalar bilan logopedik ish. Toshkent: O‘zbekiston tibbiyot akademiyasi.
4. Mahmudov, J. (2016). Logopedik ish: metodlar va yondashuvlar. Toshkent: O‘zbekiston davlat nashriyoti.
5. Sodiqova, D. (2019). O‘qituvchi-logopedning roli va vazifalari. Toshkent: O‘zbekiston pedagogika institutining nashri.
6. Mirzayev, M. (2021). Nutq va eshituv nuqsonlari bo‘lgan bolalar bilan ishlashda samarali metodlar. Toshkent: O‘zbekiston psixologiya instituti.
7. Iskandarov, F. (2018). Logopedik ish va metodologik yondashuvlar. Toshkent: O‘zbekiston ilmiy nashriyoti.
8. Abdullaeva, N. (2020). Bolalarda nutq va eshituv buzilishlarini diagnostikasi. Toshkent: Fan va ta'lim nashriyoti.
9. Sharipova, D. (2021). Bolalar psixologiyasi: Nutq va intellektual rivojlanish. Toshkent: O‘zbekiston psixologiya instituti.
10. Abdullaeva, N. (2018). Mujassam nuqsonli bolalar: Tadqiqotlar va metodologiya. Toshkent: O‘zbekiston ilmiy nashriyoti.